

Estranys al Paradís roig

Xavier Dilla / *El País*

El relat *Els dubtes de Makar*, de 1929, un dels pocs que el rus Andrei Platónov (1899-1951) va aconseguir publicar en vida, el protagonitza un “home comú i corrent” de la “massa treballadora” soviètica, un home amb “el cap buit” i “les mans intel·ligents”. Makar dubta d’algunes consignes dels camarades que lideren la revolució al seu poble, gent intel·ligent però que té “les mans buides”. Makar potser no sap pensar, però és llest, té intuïcions i és capaç de proposar invents per millorar la revolució.

Les impressions del pagès Makar quan viatja a Moscou no van agradar gens a Stalin i la carrera literària de Platónov va ser, ja fins al final, una topada constant amb una revolució que ell defensava amb plena convicció però que no li admetia la llibertat literària. L’obrer Vósxev, a qui al començament de la novel·la *La rasa* (1930) acomiaden del taller mecànic on treballa “perquè li havia augmentat la feblesa i perquè s’aturava a rumiar enmig del ritme general de la feina”, comparteix amb Makar i amb altres personatges de Platónov el desconcert davant la pètria raó del poder soviètic, un règim al servei del poble que imposa la uniformitat social i de pensament. “Si de cop tots ens posem a pensar, ¿qui actuarà?”, retreuen a Vósxev en el comitè de fàbrica. Hi ha un punt de rebel·lió bartlebian a aquests personatges, una rebel·lió gens agressiva, entre ingènua i insolent.

La rasa posa en dansa aquestes actituds i contradiccions en dos escenaris: el solar que excaven uns obrers per construir un enorme edifici que s’ha de convertir en “la casa única i comuna del proletariat”, i un kolkhoz, granja col·lectivitzada sotmesa al procés de deskulakització, és a dir, la liquidació dels propietaris rurals. El caràcter simbòlic de la novel·la és evident, i l’atmosfera en què discorre l’acció resulta aclaparadora, de vegades d’una tristesa profunda. Platónov, antifeixista i anticapitalista convençut, no entén la revolució com una submissió de les persones (“tot s’havia lliurat a una existència sotmesa, i només en Vósxev se n’apartava i callava”), com un esclafament de les consciències. La felicitat no existeix per decret: Vósxev topa en un altre moment amb un socialista que “tenia por d’oblidar l’obligació de l’alegria”. Tot i els dubtes, tot i els mals averanys, hi ha un bri d’esperança al final de *La rasa* —escrita a més amb un llenguatge revolucionari, que deu haver fet anar de corcoll el traductor—, però això no treu que dibuixi un paisatge devastador del totalitarisme en construcció.

Ja no hi ha possibilitat de dubtar en el cas de Serguei Dovlàtov (1941-1990). Al capítol sisè d’*Els nostres* (1983), un divertidíssim conjunt de retrats familiars que comença pels besavis, Dovlàtov discuteix sobre la revolució amb el seu oncle Aron, que, malgrat els desenganys, té encara una perspectiva semblant a la de Platónov. Dovlàtov s’hi oposa: als sis anys ja sap que Stalin és un assassí i el culpa del gratuït afusellament del seu avi. Quan acaba els estudis ho té tot clar: “Que els diaris deien mentides. Que a l’estranger

la gent senzilla era més rica i vivia amb més alegria. Que ser comunista era vergonyós, però útil”.

Els nostres és el quart llibre de Dowlàtov que publica LaBreu, iniciativa excel·lent perquè l'autor s'ho val. Aquesta galeria familiar té el seu cèlebre humor corrosiu. Amb passatges de crònica i altres gairebé de conte folklòric, Els altres reporta també la miserable vida de por que ja hem llegit en Platónov. Així, una tia de Dowlàtov pregunta a l'escriptor Mikhaïl Zóksenko, a qui coneix, per què no l'ha saludat. Ell, que ja ha caigut en desgràcia, li respon que no saludant els amics els ajuda. La perspectiva de Dowlàtov és la d'un descregut absolut, i la seva gran agilitat narrativa alleuja la brutalitat que de vegades hi ha darrere els fets i els sentiments que exposa.

Tant Platónov, mort en un trist exili interior, com Dowlàtov, que va acabar a Nova York alcoholitzat i sense saber gaire anglès, van ser publicats i valorats abans fora de la Unió Soviètica, i només després de caure el Teló d'Acer van començar a ocupar el lloc que mereixien en la literatura russa. Miquel Cabal ha traduït tots dos llibres. Segurament li haurà resultat més agraït Dowlàtov, amb jocs de paraules i acudits molt bons, tot i que la seva feina és digna d'agraïment en un cas i en l'altre.